

JAMIYAT HAYOTIDA IJTIMOIIY ONG VA MA'NAVIYAT UYG'UNLIGI

Tursunov Ramziddin Abdixalil-o'g'li

*Namangan davlat pedagogika instituti Iqtidorli talabalarning ilmiy tadqiqot
faoliyatini tashkil etish bo'limi boshlig'i*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy hodisalar va jarayonlarning fundamental birligi, dunyoqarash va jamiyat taraqqiyotining tadrijiy darajasini belgilab beruvchi ijtimoiy ong va qadriyatlar va yuksak ahloq birligini o'zida mujassam etgan ma'naviyat uyg'unligining ijtimoiy muhitga ta'siri borasidagi fikr mulohazalar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, strategiya, aura, islohot, ijtimoiy muhit, drayver, intellektual, pozitsiya

SOCIAL CONSCIOUSNESS AND SPIRITUALITY HARMONY IN SOCIETY

Annotation. This article reflects the views on the influence of the harmony of spirituality on the social environment, which embodies the fundamental unity of social phenomena and processes, the unity of social consciousness and values, and high morality, which determines the progressive level of worldview and development of society.

Keywords: globalization, strategy, aura, reform, social environment, driver, intellectual, position

ГАРМОНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И ДУХОВНОСТИ В ОБЩЕСТВЕ

Аннотация. В статье отражены взгляды на влияние гармонии духовности на социальную среду, воплощающей фундаментальное единство общественных явлений и процессов, единство общественного сознания и ценностей, высокую нравственность, определяющую прогрессивный уровень мировоззрения и развития общества.

Ключевые слова: глобализация, стратегия, аура, реформа, социальная среда, движущая сила, интеллектуал, позиция

KIRISH

Insoniyat paydo bo'lgan va o'zaro ijtimoiy munosabatlarga kirishib, jamiyat finomenini hosil qilgan davrdan boshlab, ularda borliqni anglashga intilish, tadqiq va tahlil qilish ko'nikmalari shakllana boshlagan. Borliqni ayni holatida anglash jarayonida, ong xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, o'zaro bilim va ko'nikmalar, dastlabki tushuncha va subyektiv xulosalar ham shakllana borgan. Bir hudud, bir til, bir ehtiyoj (ayrim jihatlarda), bir davr va makon ushbu ijtimoiy birlikda muayyan

xususiyat, xususan, tafakkur, tushuncha va shu birlikka xos ijtimoiy ongni yuzaga keltiradi. Ongli va ijtimoiy munosabatlarga kirishish imkoniyatiga qodir bo'lgan inson va kishilik jamiyatida o'ziga xos hodisa va jarayonlar taraqqiyoti borliqqa bo'lgan munosabatlarda namoyon bo'lib kelgan. Jamoa shaklidan toki kishilik jamiyatiga qadar bo'lgan davr va bugungi globallashgan kunda ham biz uchun anglashning asosi ong, xususan, ijtimoiy ong zaruriy va tabiiy jarayon vazifasini o'taydi. Ijtimoiy ong bu tabiat, jamiyatning moddiy hayoti va butun ijtimoiy munosabatlar tizimi aks ettirilgan g'oyalar, nazariyalar, qarashlar, his-tuyg'ular, e'tiqodlar, odamlarning his-tuyg'ulari hamda kayfiyatlari yig'indisidir. Ijtimoiy ong borliqning vujudga kelishi bilan birga shakllanadi va rivojlanadi, chunki ong ijtimoiy munosabatlar mahsulidir. Lekin jamiyatni uning asosiy elementlari, jumladan, ijtimoiy ong rivojlangandagina to'laqonli jamiyat deyish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'rganilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunga qadar "Ijtimoiy ong va uning falsafiy tahlili" hamda "Ma'naviyat" mavzulari, jamiyat hayotida ijtimoiy ong harakter xususiyatlari, ijtimoiy ong va ma'naviyat munosabatlari masalasi ko'plab jahon hamda mamlakatimiz tadqiqotchi olimlari va mutaxassislari tomonidan tadqiq qilingan va mavzuga oid ko'plab adabiyotlar nashr qilingan.

Maqola mavzusiga oid asarlar orasida jahon miqyosidagi tadqiqotchilar Arnold Jozef Toynbi, Jenis Jomart Jenisuliy, Patrik Jozef Byukkenon, Sergey Karaganov, Junus D. Deşyerijevlar, Chumakov B., mamlakatimizda ilmiy tadqiqot olib borgan I.Karimov, R.Sangirov, M.Zuparova, O.Shermuxeamedova, B.To'rayev, B.Qandarov, Q.Nazarov, E.Yusupov kabi bir guruh olimlarning tadqiqotlarini alohida ko'rsatish mumkin.

Ijtimoiy ongni shakllanishi jamiyatdagi ijtimoiy jarayon va hodisalarga nisbatan subyektiv munosabatlar, ularning shakli va mohiyati jihatdan kvalifikatsiyalash uchun asos vazifasini o'tab berdi. Shunday hodisa va xususiyatlardan yana biri bu ma'naviyatdir. Ma'naviyat eng avvalo, har bir insonning ichki ruhiy olami, hayoti, dunyoqarashi, axloqiy va insoniy me'yorlarga amal qilishi, o'zida insoniylik, bag'rikenglik, to'g'rilik, adolat, xushmuomalalik, halollik,

samimiylilik, ahillik, daxldorlik, rostgo'ylik, ma'rifat, totuvlik, jonkuyarlik, poklik va barcha insoniy fazilatlarni anglab yetish va uni amaliy jihatlarida namoyon qila olish, faqat insonlargagina xos bo'lgan, inson shaxsi va uning hayotiy faoliyati davomida ilm izlash, ijtimoiy muhit hamda munosabatlar, ibrat tarbiyasi, oilaviy muhit, e'tiqod va ichki botiniy erkinlik va soflik asosida shakllanadigan insoniy karakter hisoblanadi. Ma'naviyat insonni har tomonlama tarbiyalovchi va ma'naviyatli inson esa jamiyatni tarbiyalovchi dastak hisoblanadi. Ma'naviyat ayni paytda botiniy tushuncha hisoblanadi va uning akssadosi bevosita zohiriy olamda aks etishi bilan o'ziga xoslik kasb etadi. Ma'naviyat tushunchasining jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyati borasida fikr bildirar ekan, davlatimiz rahbari: "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz Yangi O'zbekistonni barpo etishda ana shu ikkita mustahkam ustunga, ya'ni, bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga hamda ajdodlarimizning boy me'rosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatga tayanamiz" deya ta'kidlagan edi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Insoniyatning boshqa mavjudod va biologik hujayralardan ajratib turuvchi asosiy belgilaridan biri bu ong hisoblanadi. Ong - faqat insongagina xos bo'lgan ob'ektiv voqelikni aks ettirishning eng yuqori shakli, uning dunyoga va o'ziga bo'lgan munosabati usuli bo'lib, u insonning ob'ektiv dunyoni va o'z borligini tushunishida faol ishtirok etadigan psixik jarayonlar birligidir. "Ong insonning ruhiy faolligining oliy darajasi va reallikni hissiy va fikriy obrazlar shaklida aks ettirishning oliy shaklidir". Ong hissiy obrazlar, sezgi yoki tasvir bo'lgan va shuning uchun ma'no va ma'noga ega bo'lgan narsalar, xotirada muhrlangan sezgilar yig'indisi sifatidagi bilim va oliy aqliy faoliyat, tafakkur va til natijasida yaratilgan umumlashmalardan iborat. Ong insonning voqelik va uni boshqarish bilan o'zaro munosabatining maxsus shakli. Ongning munosabatlari va muayyan qatlam aurasi hamda mafkurasini ochib beruvchi shakli bu ijtimoiy ong hisoblanadei. Ijtimoiy ong bevosita tabiat, jamiyatning moddiy hayoti va butun ijtimoiy munosabatlari tizimi aks ettirilgan g'oyalar, nazariyalar, qarashlar, his-tuyg'ular, e'tiqodlar, odamlarning his-tuyg'ulari hamda kayfiyatlari yig'indisidir. Ijtimoiy ong borliqning vujudga kelishi bilan birga

shakllanadi va rivojlanadi, chunki ong ijtimoiy munosabatlar mahsuldir. Lekin jamiyatni uning asosiy elementlari, jumladan, ijtimoiy ong rivojlangandagina to'laonli jamiyat deyish mumkin.

Insoniyat paydo bo'lgan va o'zaro ijtimoiy munosabatlarga kirishib, jamiyat finomenini hosil qilgan davrdan boshlab, ularda borliqni anglashga intilish, tadqiq va tahlil qilish ko'nikmalari shakllana boshlagan deyish mumkin. Borliqni anglash jarayonida, ong xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, o'zaro bilim va ko'nikmalar, dastlabki tushuncha va subyektiv xulosalar ham shakllana borgan. Bir hudud, bir til, bir ehtiyoj (ayrim jihatlarda), bir davr va makon ushbu ijtimoiy birlikda muayyan xususiyat, xususan, tafakkur, tushuncha va shu birlikka xos ijtimoiy ongni yuzaga keltiradi. Ongli va ijtimoiy munosabatlarga kirishish imkoniyatiga qodir bo'lgan inson va kishilik jamiyatida o'ziga xos hodisa va jarayonlar taraqqiyoti borliqqa bo'lgan munosabatlarda namoyon bo'lib kelgan. Jamoa shaklidan toki kishilik jamiyatiga qadar bo'lgan davr va bugungi globallashgan kunda ham bir uchun anglashning asosi ong, xususan, ijtimoiy ong zaruriy va tabiiy jarayon vazifasini o'taydi.

Ijtimoiy ong jamiyatdagi odamlarning ijtimoiy hayotga, ularning ijtimoiy tuzilmalari, iqtisodiy va siyosiy holati, madaniy qadriyatlar va an'alariga oid umumiy tasavvurlari, fikrlari va his-tuyg'ularining yig'indisidir. Ijtimoiy ong tabiatni, jamiyatning moddiy hayotini va butun ijtimoiy munosabatlar tizimini aks ettiruvchi g'oyalar, nazariyalar, qarashlar, his-tuyg'ular, e'tiqodlar, odamlarning his-tuyg'ulari, kayfiyatlari yig'indisidir. "Ijtimoiy ong – individual ongning ko'pligi, ular majmuyi, ijtimoiy subyektlar ongi va tafakkurini ifodalaydigan tushuncha". Ijtimoiy ong ijtimoiy borliqning paydo bo'lishi bilan birga shakllanadi va rivojlanadi, chunki ong faqat ijtimoiy munosabatlar mahsuli sifatida mavjud. O'bu tushuncha, jamiyatning o'ziga xos xususiyatlarini, uning rivojlanishini va o'zgarishlarini anglashda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy ong faqat bir odamning shaxsiy fikrlari yoki qarashlari emas, balki kengroq ijtimoiy guruhlar va butun jamiyatning umumiy fikrini aks ettiradi.

Ijtimoiy ongning shakllanishi va rivojlanishi ko'plab omillar bilan belgilanadi, shu jumladan iqtisodiy, siyosiy, madaniy, axloqiy va tarixiy shart-

sharoitlar. Ijtimoiy ong, odatda, jamiyatdagi me'yorlar, qadriyatlar, qonunlar va an'analarga asoslanadi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatning ijtimoiy hayotining barcha sohalariga ta'sir qiladi.

Ijtimoiy ong faqat individual fikrlar va qarashlardan iborat emas, balki bu jamiyatning kollektiv fikrini aks ettiradi. Jamiyat a'zolari o'rtasidagi muloqot, ularning ijtimoiy me'yorlarga bo'lgan munosabati va o'zaro aloqalari orqali ijtimoiy ong shakllanadi. Jamiyatda yashovchi har bir shaxs o'ziga xos tarzda bu kollektiv ongni qabul qiladi va unga moslashadi. Ijtimoiy ongda mavjud qadriyatlar, g'oyalar va qarashlar jamiyatdagi barcha a'zolar tomonidan paydo bo'lib, tarqatiladi va o'zgaradi.

Ijtimoiy ong davrlar davomida o'zgarib boradi. Jamiyatlarning iqtisodiy, siyosiy, madaniy o'zgarishlari ijtimoiy ongning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Masalan, feodalizmdan kapitalizmga o'tish, inqiloblar, siyosiy tizimlarning o'zgarishi kabi jarayonlar ijtimoiy ongni yangilaydi. Bu o'zgarishlar yangi g'oyalar, qadriyatlar va qarashlarning shakllanishiga sabab bo'ladi. Shuningdek, tarixiy jarayonlar ijtimoiy ongning shakllanishida mavjud ijtimoiy toifadagi odamlarning manfaatlari, urf-odatlar va intilishlari bilan bog'liqdir.

Ijtimoiy ong, shuningdek, jamiyat a'zolarining dunyoqarashi va bilimlari bilan bog'liqdir. Ijtimoiy ongda odamlarning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy tuzilmalarga nisbatan his-tuyg'ulari, shuningdek, dunyoni qanday tushunishi va qabul qilishi aks etadi. Jamiyatdagi har bir a'zo o'z o'rnini, qadriyatlarini va axloqiy me'yorlarini bilib, ular asosida ijtimoiy muhitda qanday faoliyat yuritishni anglaydi. Jamiyat a'zolarining qadriyatlar negizida o'z ideallari ham shakllanib boradi, ya'ni "Orzu-intilishlarning oliy maqsadi. Keng ma'noda: u yoki bu narsa, hodisaning eng yaxshi, eng qadrli, eng mukammal holati" gavdalanib boradi. Bunga iqtisodiy va siyosiy jarayonlarni tushunish, jamiyatning rivojlanishining muhim aspektlarini bilish kiradi.

XULOSA

Ijtimoiy ong jamiyatdagi qadriyatlar va me'yorlar bilan uzviy bog'liq hisoblanadi va bu qadriyatlar ijtimoiy ongda o'z aksini topib, jamiyatning etikasini, axloqini va siyosiy qarashlarini shakllantiradi. Jamiyatda qabul qilingan qadriyatlar

ijtimoiy ongni yo'naltiradi va insonlarning hayotini, faoliyatini, qarorlarini ta'sir qiladi. Masalan, adolat, erkinlik, tenglik kabi qadriyatlar ijtimoiy ongda aks etadi va jamiyatda bu qadriyatlarning tarqalishi, qadriyatlar tizimining mustahkamlanishi ijtimoiy muhitning barqarorligini ta'minlaydi.

Ijtimoiy ong va ma'naviyat jamiyatning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ular insonlarning dunyoqarashi, axloqiy va estetik qadriyatlari, madaniy me'yorlari va ijtimoiy munosabatlarining shakllanishiga ta'sir qiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy ong va ma'naviyatning uyg'unlik va ziddiyatli jihatlari jamiyatdagi turli ijtimoiy guruhlar, siyosiy tizimlar, iqtisodiy muhit va madaniy an'analar o'rtasida har doim o'zaro qarama-qarshiliklar va nizolarni keltirib chiqaradi. Ushbu dissertatsiya ishida ijtimoiy ong va ma'naviyatning uyg'unlik va ziddiyatli jihatlari, ularning jamiyatga ta'siri, va bu jarayonlarning kelajagi haqida keng tahlil keltirilgan. Ijtimoiy ong va ma'naviyatning uyg'unlik jihatlari jamiyatda birlashish, ijtimoiy tartib va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Jamiyatdagi axloqiy, estetik va diniy qadriyatlar, shuningdek, iqtisodiy va siyosiy tizimlarning uyg'unligi ijtimoiy tizimning samarali ishlashini ta'minlaydi.

Jamiyatda ijtimoiy ongning uyg'unligi siyosiy va iqtisodiy tizimlarning muvofiqligini ta'minlaydi hamda ijtimoiy qadriyatlar va me'yorlar mavjud tizimni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi, bu esa siyosiy barqarorlik va ijtimoiy hotirjamlikni saqlashga yordam beradi. Jamiyatning madaniy merosi va umumiy qadriyatlar tizimi, o'ziga xos urf-odatlar va an'analar orqali jamiyatni birlashtiradi. Bu uyg'unlik jamiyatda ijtimoiy aloqalar, hamkorlik va hurmatni mustahkamlaydi. Ijtimoiy ongning uyg'unligi shuningdek, jamiyatdagi axloqiy me'yorlar va qadriyatlar orqali ham namoyon bo'ladi. Ijtimoiy ongning yuksalishi va ma'naviyatning boshqaruvchi rol o'ynashi jamiyatda o'zaro hurmat va hamjihatlikni ta'minlashga yordam beradi. Ijtimoiy ong va ma'naviyat uyg'unligi sosializatsiya jarayonida ham o'z ifodasini topadi. Yosh avlodlarning jamiyatga mos ravishda tarbiyalanishi va ma'naviy qadriyatlarni o'zlashtirishi jamiyatdagi ijtimoiy normativlar va qadriyatlarni mustahkamlashga olib keladi. Biroq, ijtimoiy ong va ma'naviyatda mavjud ziddiyatlar jamiyatda inqilobiy o'zgarishlar, ijtimoiy adolasizliklarga qarshi kurashlar va yangi qadriyatlar tizimining paydo bo'lishiga turtki bo'lishi mumkin.

Jamiyatda boyluk va resurslar taqsimoti o'rtasidagi tengsizliklar, kambag'allar va boylar o'rtasida ajralishlar, o'rta sinf va pastki sinf o'rtasidagi farqlar ijtimoiy ongning ziddiyatli jihatlarini yuzaga keltiradi. Bunday ziddiyatlar ijtimoiy to'qnashuvlar va ijtimoiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Madaniy va diniy qadriyatlar o'rtasidagi farqlar, globalizatsiya jarayonida mavjud bo'lgan milliy va universallik o'rtasidagi ziddiyatlar, ijtimoiy ongning bo'linishiga olib keladi. Bu holat jamiyatda madaniy inqirozlar, etnik va diniy to'qnashuvlarga sabab bo'lishi mumkin. Siyosiy tizimlar va hokimiyat o'rtasidagi ideologik qarama-qarshiliklar jamiyatdagi ijtimoiy ongni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Siyosiy partiyalar, harakatlar va hokimiyatlar o'rtasidagi ideologik kurashlar ijtimoiy ong va ma'naviyatning ziddiyatli tomonlarini yuzaga chiqaradi. Ijtimoiy ong va ma'naviyat o'rtasidagi ziddiyatlarning yana bir ko'rinishi shaxsiy va jamoaviy manfaatlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklardan kelib chiqadi. Shaxslarning individual erkinliklarini himoya qilish istagi, jamoaning umumiy manfaatlariga qarshi chiqishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. – Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. "O'zbekiston", Toshkent – 2022; 249-bet
2. Qandarov B.M. Falsafa (o'quv qo'llanma) T.; "Yangi Chirchiq book" 2022. 402-bet
3. Nazarov Q. Jahon falsafasi qomusi. "Ma'naviyat". Toshkent 2023;. 448-bet
4. Nazarov Q. Jahon falsafasi qomusi. I jilt, "Ma'naviyat", Toshkent 2023; 431-bet